

Kdo chce naše peníze?

Ekonomie bez politické korektnosti

Hana Lipovská

Kdo chce naše peníze?

Ekonomie bez politické korektnosti

Hana Lipovská

Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy

*Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude **trestně stíháno**.*

Ing. Hana Lipovská

Kdo chce naše peníze?

Ekonomie bez politické korektnosti

Vydala Grada Publishing, a.s.

U Průhonu 22, 170 00 Praha 7

tel.: +420 234 264 401, fax: +420 234 264 400

www.grada.cz

jako svou 6896. publikaci

Odpovědný redaktor Petr Novák

Grafická úprava a sazba Eva Hradiláková

Návrh a zpracování obálky Vojtěch Wagner

Ilustrace v knize Marek Douša

Počet stran 208

První vydání, Praha 2018

Vytiskly Tiskárny Havlíčkův Brod, a.s.

© Grada Publishing, a.s., 2018

ISBN 978-80-247-2668-7 (ePub)

ISBN 978-80-247-2679-3 (pdf)

ISBN 978-80-271-0679-0 (print)

Obsah

O autorce	7
Předmluva	9
Úvod	11
1. KAPITOLA	
Mzdy a produktivita práce	15
Proč máme tak nízké mzdy?	15
Zaměstnavatelé proti zaměstnancům	17
Společný nepřítel	19
Kdo vydělává průměrnou mzdu?	21
Českým dělníkům francouzské mzdy!	23
Co je to produktivita práce?	25
České mzdy a německá produktivita	28
Růst platů na úkor mezd	30
Kdo nám pomůže?	32
2. KAPITOLA	
Peníze v ohrožení	37
Společnost bez peněz	39
Jak vznikají peníze?	40
Čím jsou kryty peníze	42
Kde je naše zlato?	44
Mince a bankovky	45
Kryptoměny	51
Bezhotovostní ekonomika	54
Argumenty pro zrušení hotovosti	55
3. KAPITOLA	
Centrální banky v krizi	67
Inflační cílování	69
Strašák deflace	72
Nekonvenční měnová politika ve 21. století	75
Záporné úrokové sazby jako nástroj monetární politiky	76
Kvantitativní uvolňování	81
Devizové intervence	85
Předvečer nové bouře	90
Makrobezřetnostní politika	92

Pohledávky se selháním	97
Co bude dál?	98
4. KAPITOLA	
Kam jdou naše peníze?	103
Ať se stát postará!	104
Dědičný dluh	111
Jak se měří dluh?	114
Schodek státního rozpočtu	117
Kolik zaplatíme na daních?	122
Daně v Evropské unii	124
Grantožrouti	125
Pro větší dobro (velké) společnosti	127
5. KAPITOLA	
Euro, Evropa a my	133
Deset tezí	134
Jak uvařit žábu?	151
Teorie a praxe eurozóny	153
Kolik řeckých eur stojí euro německé?	157
Existuje cesta z bludiště?	160
6. KAPITOLA	
Oběd zadarmo a základní nepodmíněný příjem	167
Technologická nezaměstnanost	168
Základní nepodmíněný příjem	175
Technologická nezaměstnanost podruhé	184
Konec Utopie	185
7. KAPITOLA	
Obrana zdravého rozumu	187
Obrana ekonomie	187
Obrana ekonomů	190
Obrana osobní odpovědnosti	191
Obrana národa	195
Obrana naděje	198
Literatura	201

O autorce

Ing. Hana Lipovská

Absolvovala obor Hospodářská politika na Ekonomicko-správní fakultě Masarykovy univerzity, kde dále působí na Katedře ekonomie. Jako analytik spolupracuje s Institutem Václava Klause. Je autorkou či spoluautorkou řady odborných i popularizačních článků a knihy *Moderní ekonomie: Jednoduše o všem, co byste měli vědět* (Grada Publishing, 2017). Za svoji odbornou práci byla oceněna například Cenou rektora Masarykovy univerzity nebo Cenou profesora Františka Vencovského pro mladé ekonomy do 35 let (za stať *Fiskální placebo*). Působí v celorepublikovém představenstvu České společnosti ekonomické a ve výkonném výboru její brněnské pobočky, je rovněž členkou The American Economic Association a Jednoty českých matematiků a fyziků.

Předmluva

Dočetl jsem knihu, kterou právě otvíráte. Byl jsem požádán mladou autorkou, abych napsal předmluvu: „Vás nejspíš zaujme sedmá, závěrečná kapitola, ale o tu mi právě tolik jde.“ Vyrozuměl jsem, že prvním šesti kapitolám se nemusím nijak zvlášť věnovat. Autorka téměř o dvě generace mladší – to je (zvláště dnes, kdy technický pokrok zcela změnil svět) výzva.

První, co bych čtenářům řekl, je, že mě překvapilo, jak pevně platí dobře mi známé fáze našeho osobního zrání a s ním spjaté sebehodnocení. Autorka se nachází v situaci, kdy s hrdostí vyzdvihujeme to, co považujeme za silné, i když jsme se toho sotva na špičkách a ve výponu letmo dotkli, a za celkem nezajímavé to, kde leží skoro veškerá síla díla.

Prvních šest kapitol je skvělé čtení. Text je věcný a vtipný, je napsán jednoduchým stylem výkladovým (jak tento styl označil Vilém Mathesius), a proto se čte snadno a je dobře sledovatelný i pro neodborníka. Tomu vychází vstříc i potřebným etymologickým výkladem slov, která se stala ekonomickými termíny. To je podstatné a dnes bezpodmínečně potřebné, protože bez znalosti významu slov nejde ani druhému porozumět, ani cokoli rozumného říct. Neměl jsem zatím v ruce učebnici ekonomie pro výchovu k občanství tak dobře napsanou, jako první kapitola této knihy. Další bych mírně upravil, aby byly méně odborně náročné a méně polemické, ale o to zde nejde. Myslím, že by mohla tato kniha mnoha lidem otevřít oči, ba co dím, odstranit šedý zákal, který nám způsobují ideologové všeho druhu. Takové prozření přináší lidem zklidnění, umožňuje orientaci a chrání je před pádem do bůhví čeho.

Předsevzal jsem si, že neupadnu do návyku psát recenze a oponentní posudky, když mám napsat předmluvu. Jednu zcela konkrétní věc však uvedu, protože je pro čtenáře důležitá. Autorka nejméně na dvou místech říká, že ekonomie je *ars et scientia* (umění a věda). K mému prvnímu skutečnému setkání s ekonomy a ekonomí došlo, když jsem byl členem vládního kabinetu. Zásadním poznáním pro mne bylo, že ekonomové myslí a vyjadřují se ve křivkách.

Jde o zvláštní způsob myšlení, který stojí vedle myšlení *modo verbali*, nebo chcete-li *modo linguistico*, *modo geometrico* a *modo calculi*, čili *mathematico*. Při setkání se skutečnými ekonomy si to musím uvědomit. Oni prostě myslí jinak a většinou to v nějaké míře přenáší i mimo své odborné úvahy. Myšlení v křivkách (nebudu raději užívat latinské označení) v sobě má velkou estetičnost. Křivky jsou ladné a krásné, nebo pokřivené, nehezke až i děsivé. Podle křivek na EKG se pozná zdravé nebo poškozené srdce. Křivka horizontu je rovněž různá, jednou naději vzbuzující, podruhé varovně zubatá. V každém případě jde o křivky, které nám říkají, jak (rychleji či pomaleji) a kam máme jít.

Tím, co jsem řekl o síle prvních šesti kapitol a o kapitole závěrečné, není řečeno, že sedmá kapitola žádnou sílu nemá, ergo je slabá. Má nesmírnou sílu mladé odvahy a čisté touhy. Autorka ví, že obrana rozumu je současně i obranou svobody a nejpodstatnějšího rysu našeho lidství – zodpovědnosti. Její touha po pravdě ji vede k tomu, aby ji hledala, nacházela a dále hledala. O tom *explicite* mluví. Ale *implicite* tu najdeme i to, že pravdu nelze vlastnit, nesmí se s ní kejklit, musí se přijmout, nikoli ji udělat, předepsat ani nařizovat. A za všech okolností ji hájit. To také činí touto knihou, která mně, muži již starému, přinesla radost v bezútesné poušti degradace člověka, která nás obklopuje. Člověkem totiž jsem a nechci být číslem. Chci žít a zemřít jako člověk, ne jako cifra, byť vysoce oceněná titulem „zanedbatelná statistická odchylka“.

Petr Pítha

Úvod

Znovu a znovu se vynořují falešní spasitelé, kteří nám slibují skvělý nový svět. Svět, ve kterém budeme více vydělávat a méně pracovat, svět, ve kterém bude oběd zadarmo, svět, ve kterém nebudou hospodářské krize, svět, ve kterém nebude nezaměstnanost, svět, ve kterém nebude nespravedlnost, svět, ve kterém nebude chudoba. Svět, který nikdy neexistoval, neexistuje a existovat nemůže.

Znovu a znovu upadáme v pokušení příslibům skvělého nového světa věřit. Snad proto, že ve skrytu duše v nás přežívá dětská čistá důvěřivost. Přesvědčení, že to s námi přece nemohou myslet špatně.

Jen v uplynulých sto letech sliby skvělého nového světa přivedly Evropu – a spolu s ní i naši zemi – nejprve pod zločinnou nadvládu německého nacismu, poté do sovětského socialismu a dnes do rozkolísané a stále více svazující evropské integrace.

Sliby se mění, jejich podstata však zůstává stále stejná. Vysoké mzdy, bezhотовostní ekonomika, základní nepodmíněný příjem, dotace, společná evropská měna nebo nové léky na ekonomickou krizi jsou písní sirén, které nás vábí k útesům nesvobody a chudoby. Přesto se vždy znovu a znovu dává do pohybu dav těch, kdo falešnému pozlátku slibů uvěří. Stáváme se tak, jako už mnohokrát v naší historii, nedobrovolnými účastníky velkolepého pochodu lumíků.

Lumíci, malí severští hlodavci podobní morčatům, se v některých jazycích stali symbolem stádního chování. Stali se smutnými hrdiny mýtu o pochodu lumíků. Co mýtus vypráví?

Čas od času se v norské tundře lumíci vydají na pochod. My lidé nevíme, jak se mohutná vlna pochodujících lumíků zvedá. Nevíme, co způsobí, že první lumík vstane a postaví se do čela svých druhů. Nevíme, co se odehrává v mysli lumíků, kteří se za něj zařadí do zákrytu. Jdou poslušně, jdou radostně, jdou jeden za druhým za svým vůdcem, až dojdou na kraj strmého útesu. Stále stejně poslušně pokračují v pochodu – a tak spáchají hromadnou sebevraždu.

Prostý mýtus, a přece přináší více otázek než odpovědí. Proč lumíci vyrazí na pochod? Jaký příslib lepších zítřků je přinutí vstát a jít? Skočí do propasti i lumík krácející v čele, nebo své druhy pouze navede na scestí a sám se vrátí do bezpečí tundry?

Usmíváme se povýšeně nad hloupostí a stádností malých lumíků. Usmíváme se, abychom se sami vzápětí vydali na pochod. Jednou jdeme poslušně za lumíkem, který nás přesvědčuje, že naší budoucností je tvrdé jádro eurozóny. Podruhé pochodujeme tam, kde nám slibují skvělý nový svět, ve kterém nebude existovat hotovost. Jindy se vydáme za chimérou sladkého nicnedělání ve světě státem garantovaného základního nepodmíněného příjmu. Čtvrtý lumík nabízí snadný život na dluh. Pátý nevidí smysl v existenci rodiny ani národa. Šestý chce léčit krizi tištěním peněz a sedmý nás láká na vyšší mzdy pro všechny.

Malí mazaní lumíci se v posledních letech vynořují ze svých děr. Apelují na rozum i cit, na smysl pro solidaritu i rovnost, jen aby sešikovali dostatečně velký zástup. Každým dnem vyrazí na pochod. Jejich cílem je stále stejný útes. Útes, ze kterého se padá do bezedného moře nesvobody a státních zásahů. Moře, ve kterém se daří velkým dravým žralokům. Tam, kde si diktují pravidla žraloci a piráti, však nejsou vody pro rybáře bezpečné. Právě z takového útesu, právě do takových vod jsme spadli už opakovaně, nejbolestněji v roce 1938 a 1948.

Máme proto snad propadat strachu, beznaději a zoufalství?

Ne. Nemáme právo na pohodlnost strachu a sebelítosti. Nemáme nárok na beznaděj. Nemáme čas na zoufalství. Vždyť i mýtus o lumících je jen a jen obyčejným mýtem. Lumíci v živé přírodě přece nejsou tak hloupí, aby páchali hromadnou sebevraždu. I oni mají pud sebezáchovy. Zůstávají tak pouze symbolem, varováním před bezhlavým a tupým přikyvováním nebezpečným lákadlům.

Nemusíme pochodovat, pokud nechceme. Nemůžeme pochodovat, pokud pochopíme, jak skutečně funguje ekonomie a ekonomika. Nesmíme pochodovat, pokud si chceme zachovat svobodu, pokud máme stále víru v nejzákladnější hodnoty, na nichž naše společnost spočívá.

Tato knížka vznikla jako rukověť ekonomie pro všechny, kdo se nechtějí stát součástí mýtu o lumících. Pro všechny, kdo se do zástupu lumíků nezařadili. Pro všechny, kdo stále váhají a kladou si otázky. Pro všechny, kdo už sice vyrazili na pochod, ale zatím nedošli na okraj útesu.

Ještě je čas.

Pravdu můžeme hledat jenom v dialogu. Z celého srdce si vážím desítek hodin rozhovorů s těmi, kdo mi pomáhali neupadnout pohodlně v pochodující dav lumí-

ků, kdo se mnou neúnavně diskutovali, kdo pro mě měli vždy připravenou užitečnou kritiku. Bez nich by tato kniha nevznikla a právě jim tak patří moje upřímné poděkování.

Děkuji tedy:

Ing. Janu Borgulovi,
 prof. Ing. Karlu Dybovi, CSc.,
 RNDr. Azize Jamborové,
 Mgr. Dominikovi Janků,
 Janě Kratochvílové,
 PhDr. Daně Lipovské,
 Ing. Ivo Lipovskému,
 Zuzaně Majerové Zahradníkové,

Mgr. Heleně Mallotové,
 S. M. Bc. Maxmiliáně Myslivcové,
 Ing. Petru Musilovi, Ph.D.,
 Mgr. Kláře Pernicové,
 Mgr. Davidu Petřovi,
 RNDr. Vlastě Svobodové,
 JUDr. Jindřišce Šedové, CSc.,
 a především všem mým kritikům.

Za obětavou pomoc při přípravě knihy děkuji nakladatelství Grada, zvláště pak šéfredaktorce Ing. Kateřině Ščudlíkové, redaktorce Mgr. Lucii Markové a Monice Srchové.

Knihu věnuji s úctou a vděčností třem (nejen svým) učitelům: P. Josefu Fazorovi, in memoriam, prof. Ing. Václavu Klausovi, CSc. a Mons. prof. PhDr. Petru Píthovi, CSc.

V Brně, 2. března 2018

Hana Lipovská

1. KAPITOLA

1. КАПИТОЛА

Mzdy a produktivita práce

Hoden je dělník své mzdy.

(Luk 10:7)

Proč máme tak nízké mzdy?

Stěžoval si už někdy někdo na to, že má příliš vysokou mzdu? Znáte někoho, kdo šel požádat šéfa, aby mu mzdu snížil? V lepším případě jsme se svou výplatou spokojeni. Většinou jsme však ve skrytu duše přesvědčeni, že bychom si zasloužili více. Vždy pak víme, že bychom vyšší výplatu dokázali využít. Proč bereme tak málo?

Slovo *mzda* se do češtiny dostalo ze staroindického *midha*, neboli cena za vítězství v závodě. Kromě mzdy dostáváme také *plat* nebo *výplatu* od slova *platit*, které má kořeny v *plátnu*. Právě plátno se ostatně jako platidlo na našem území údajně používalo. Mzda i plat jsou naším *výdělkem*, neboť je dostává člověk, který *dělá*. Noblesněji zní *gáže*, neboli služné, které dostávají především umělci a sportovci. Francouzské *gage* (zástava) má ostatně společný původ s anglickou mzdou – *wage*. Gáže se vyplácela člověku, kterého jsme *angažovali*, tedy najali za plat. Vše dohromady pak tvoří naši *odměnu*, tedy to, co se dává výměnou za práci nebo službu (z *munus*, což znamená služba, povinnost i dar).

Už etymologický původ našich mezd, platů a výdělků vůbec ukazuje, že mzda je cenou naší práce, odměnou za naši službu. Mzda by pak podle intuitivní představy měla pokrývat naše životní náklady. Měla by nás uživit. Takové konstatování je však více přáním než návodem na určení její výše. Základní životní potřeby jsou

dnes výrazně vyšší než základní životní potřeby na konci 19. století.¹ Dnešní chudý má k dispozici léky nebo technologie, o nichž se našim předkům nesnilo. Na druhou stranu ve viktoriánské éře měly i méně bohaté rodiny služebnictvo, respektive zaměstnávaly pomocnou pracovní sílu. Půvabně to popisuje královna detektivek Agatha Christie ve svém *Vlastním životopise*, kdy zmiňuje život své rodiny po smrti tatínka: navzdory výraznému snížení životní úrovně si jejich domácnost stále mohla dovolit kuchařku a služku. Určit základní životní potřeby je tak téměř nemožné.

V této souvislosti se připomíná údajná zásada Henryho Forda: „*Každý dělník má dostávat tak vysokou mzdu, aby si mohl dovolit koupit Ford T*“. Když 5. ledna 1914 oznámil Ford zdvojnásobení dělnických mezd pro všechny muže-zaměstnance, kterým k 1. lednu bylo alespoň 22 let, byl okamžitě nazván socialistou i hrdinou dělnictva.² Fordovi ovšem nezáleželo (jen) na zabezpečení vysoké úrovně svých dělníků. Netajil se tím, že ze svých zaměstnanců chce vytvořit i své zákazníky. Věděl, že vyšší náklady na mzdy se mu vrátí zpět, jakmile si jeho dělníci právě u něj Ford T koupí.

-
- 1 Spotřební zvyklosti českých zemích 19. století se od našeho konzumního přístupu značně lišily: „U spotřebního zboží rozhodovala především jeho trvanlivost, nikoli módní vzhled. Boty, oblečení, nábytek musely vydržet několik desetiletí, ne-li celý život, podobně tomu bylo s osobním, ložním i stolním prádlem, které do domácnosti přicházelo jednorázově, jako velmi rozsáhlá výbava nevěsty. Výrobek sloužil doslova do roztrhání. Šetrnost byla žádoucí vlastností nejen u dolních či středních vrstev, ale také u šlechty. Teprve plně fungující a převládající velkovýroba, méně náročná, ale také méně kvalitní než výroba ruční, změnila spotřební zvyklosti. První krůček ke konzumu byl učiněn ve chvíli, kdy se člověk zbavil ještě funkčního předmětu, protože si mohl koupit nový, s příznivějšími technickými parametry či pouze líbivější, módnější.“ (Lenderová 2017, s. 34)
 - 2 Dnes je mu ovšem stejně vehementně vytýkána genderová nekorektnost, neboť žen se jeho opatření výslovně netýkalo. Deník *The Detroit Journal* psal: „Společnost Ford Motor dá svým zaměstnancům během roku 1914 navíc k jejich platům částku 10 000 000 \$. Nebude se jednat o zvýšení mezd, nýbrž o rozdělení zisků. Bude ovšem přidávána mužům každých čtrnáct dní do výplatní obálky. V roce 1915 mohou být podíly vyšší i nižší než deset milionů v závislosti na podnikatelských podmínkách. Rozdělením zisku bude zavedena minimální mzda 5 \$ denně... Od příštího pondělí ji budou dostávat i nejnižší pracovníci a metaři... Podíl na zisku se bude týkat každého muže staršího 22 let... Ženy se na dělení zisku podílet nebudou, neboť na rozdíl od mužů nejsou považovány za ekonomické faktory, namísto toho však dostanou podstatné navýšení mezd.“ Kromě minimální mzdy zavedl Henry Ford ve stejný den i osmihodinovou pracovní dobu namísto devítihodinové (údajně proto, aby snížil nezaměstnanost v Detroitu: při třisměnném provozu prý mohl zaměstnat o čtyři tisíce dělníků více než při dvousměnném). Jistě jen náhodou na titulní straně *The Detroit Journal* vyšla v sousedství této zprávy také informace o celonárodní stávce horníků.

Jak vysoká má být mzda?

Mzda vydělaná prací dospělého muže by měla dostačit na vydržování průměrné rodiny se všemi jejími starostmi. Měla by stačit nejen na potravu a oděv pro ženu a děti, nýbrž i na případnou nemoc, úraz nebo nezaměstnanost. Měla by krýt výlohy vzdělání a poskytnout možnost úspory pro stáří.

Leonard Hobhouse: Liberalism (1914)

Mzda vzniká jen v lidské společnosti. Je důsledkem naší vzájemné závislosti a dělby práce. Robinson na pustém ostrově mzdu nepotřebuje. Právě mzda je však také nástrojem, který umožňuje rozdělovat vyrobené bohatství společnosti mezi jednotlivé pracovníky. Mzda je proto pro většinu z nás jednou z nejdůležitějších cen v našem hospodářství. **Je cenou naší práce.**

Zaměstnavatelé proti zaměstnancům

Proč zaměstnavatel neplatí zaměstnanci podíl na zisku? Nebylo by spravedlivé, aby se podnikatel dělil se zaměstnanci o plody jejich práce? Vždyť nic, co podnik vyrobí, by bez nich neexistovalo.

Tento starý a stále znovu vznášený požadavek je sice pochopitelný, nicméně nepřesný. Řekněme, že by zaměstnanci dostávali mzdu vyplácenou přímo ve výrobcích svého podniku: v čokoládě, pivu, automobilech. Jak velkou hromadu výrobků by vyrobili, kdyby neměli k dispozici kapitál? Kolik bochníků chleba by zaměstnanci pekárny dokázali upéct bez pece, bez mouky a vajec? Kolik automobilů by vyrobil dělník v Mladé Boleslavi bez montážní linky a tovární haly? A naopak: kolik bochníků chleba by dokázal vyrobit samotný kapitál pekárny, samotná pec, jen s použitím surovin, ale bez rukou pekaře?

Stejně jako mrtvý stroj nemůže sám o sobě vytvořit naprosto nic, nic nevznikne ani činností pouhého lidského ducha. Stroje ve výrobě jsou jako golem: pracují, až když jim člověk vloží do úst šém. Kapitál bez práce nic nevytvoří, práce bez kapitálu je bezmocná. Jestliže tedy kapitál potřebuje práci a práce potřebuje kapitál, pak se vzájemně potřebuje i zaměstnavatel a zaměstnanec, podnikatel a pracovník, mzda a renta. Jeden bez druhého nemohou existovat.

Lépe si vzájemnou závislost práce a kapitálu představíme na příkladu živnostníka, který má vlastní dílnu bez zaměstnanců. Část výtěžku mu slouží k úhradě provozu dílny: k placení elektřiny, oprav strojů, nákupu materiálu a podobně. Zbylá část je jeho odměna. Dělí výtěžek na dvě stejné části, nebo spíše tak, aby zajistil dlouhodobé a rozumné fungování svého malého podniku? Je (sám sobě) vykořisťovatelem, pokud investuje do podniku více než do svého vlastního bydlení?

Pokud se ptáme, co by zaměstnavateli udělalo, kdyby nám *trochu přidal*, musíme se zároveň ptát, co by to udělalo jeho podniku. Možná, že nás to zajímat nemusí. Co je nám ostatně po ziscích podnikatele? Mějme však na paměti, že pokud podnik rozdělí veškerou mzdu mezi své zaměstnance, nebudou mít za několik let kde pracovat. Stroje se bez nutné údržby zastaví a výroba skončí. Dnes snad žádného zaměstnavatele nenapadne, že by pro něj lidé mohli pracovat zadarmo, bez nároků na mzdu. Ví, že bez pracovní síly jeho podnik skončí. Každá práce a každé podnikání je tak založeno na neustálé spolupráci. **Tím, že proti sobě budeme stavět práci a kapitál, ničeho dobrého nedocílíme.**

Naše touha po spravedlnosti, jakkoli ji neumíme popsat a zachytit, je silnější než zkušenosti. Rádi proto slyšíme myšlenku: ať tedy alespoň dávají zaměstnavatelé lidem **podíl na zisku!** Když se podniku daří, když hospodářství roste, musí z toho mít přece prospěch i každý z nás. Když měl sedlák větší úrodu obilí, měl také více mouky, mohl péct více chleba a krmit více dobytka. Nezapomínejme však, že jeho spotřeba v dobrých letech nerostla stejně rychle jako úroda. Věděl, že něco z přebytků musí ponechat na roky hubené. Pokud chceme po podnikateli, aby nám dal pevný podíl na zisku, pak se budeme muset v době recese smířit i s podílem na ztrátě. Tím ovšem ztrácíme největší výhodu zaměstnaneckého poměru oproti podnikání: jistotu pravidelné mzdy, vyplácené v předem určené výši na náš bankovní účet. Skutečně chceme být podílňiky firem v dobrém i zlém?

Tak, jako by bylo naivní požadovat pro zaměstnance místo mzdy podíl na zisku, bylo by naivní tvrdit, že všichni zaměstnavatelé ráno vstávají a večer uléhají se starostí o blaho svých zaměstnanců. Samozřejmě, chtějí maximalizovat zisk. Jinak by nepodnikali (a tedy, spěcháme dodat, ani nikoho nezaměstnávali). Bezpochyby nalezneme zaměstnavatele (a není jich málo), pod kterými je „služba zlá, výtěžek malý a život těžký“. Extrémem je pak arogantní výkřik, který se čas od času ze zaměstnavatelských kruhů ozývá: „Pokud zaměstnanec není spokojen se mzdou, ať (si) jde jinam!“

Nejsme jen pouhé hmotné body na straně poptávkové a nabídkové křivky. Naše rozhodování je přece jen o něco složitější než v učebnicových modelech. Změnit práci v malém městě není snadné. Dojíždění je časově i finančně nákladné, pro maminku s malými dětmi neschůdné. Je možné, že ve vzdáleném okresním městě by zaměstnanec na stejné pozici pobíral vyšší mzdu. Často by ovšem tato mzdová prémie celá padla na uhrazení cesty mezi prací a domovem.

Vize horníků nebo švadlen rekvalifikovaných na programátory zůstávají ve sféře snů, nikoli skutečnosti. Ne každý má také dostatek odvahy, trpělivosti, energie, nápadů, zkušeností nebo pevného rodinného zázemí, aby se pustil do vlastního podnikání. Svět, ve kterém žijeme, zkrátka není ideální. Přesto se většinou domluvíme. Tím skutečným problémem, kvůli němuž máme mzdy nižší, než bychom mít mohli – a výrazně nižší, než bychom chtěli – je klín, který mezi zaměstnance a zaměstnavatele vráží stát. Daně a sociální i zdravotní odvody jsou samozřejmě pro fungování naší současné společnosti nezbytné, jakkoli to nikoho z nás netěší. Čím vyšším daním a odvodům však naše práce podléhá, tím více musí zaměstnavatel zaplatit – a tím méně my sami dostaneme na účet.

Společný nepřítel

Propast mezi částkou, kterou musí zaplatit zaměstnavatel, a částkou, kterou dostane zaměstnanec, naznačuje zjednodušený příklad. Řekněme, že práce prodavačky stojí zaměstnavatele 17 500 Kč. Samotná prodavačka ovšem na svém bankovním účtu uvidí o 6485 Kč méně: pouhých 11 015 Kč. Předpokládejme dále, že zaměstnavatel bude chtít prodavačce zvýšit mzdu o zhruba 1500 Kč na 12 500 Kč. Při tomto zvýšení mzdy se však z jeho hlediska práce prodavačky prodraží o 2900 Kč v důsledku dalších 1400 Kč, které musí zaplatit na odvodech. Dost možná, že zaměstnavatel není vykořisťovatel nebohého zaměstnance, nýbrž jen člověk, který v rámci existujícího systému dělá, co může.³

Daň z příjmu fyzických osob a odvody na sociální a zdravotní pojištění se přitom paní prodavačce nespoří na nějakém jejím soukromém osobním účtu. Okamžitě se totiž rozpouštějí do státních výdajů. Peníze, které ze mzdy odvádíme do státního rozpočtu, nejsou nijak označeny. Naše tisícikoruny neputují na náš vlastní důchodový účet nebo na náš vlastní účet u zdravotní pojišťovny, nýbrž do společné

3 Podrobně se výpočtem celkového daňového zatížení zabýváme ve čtvrté kapitole knihy.

státní pokladny, ze které jsou dále přerozdělovány. Nejsou součástí našich osobních příjmů, nýbrž příjmů státních, jež slouží k financování státních výdajů. Tento systém je pochopitelný – stát nemá žádné své vlastní peníze. Na společné školství, zdravotnictví či infrastrukturu se tak skládáme prostřednictvím daní.

Do jednoduchého vztahu zaměstnanec-zaměstnavatel tak nutně vstupuje ještě poněkud neviditelný (ale o to více pociťovaný) stát. Při současném systému zdanění práce je to však právě zaměstnavatel, kdo na sebe musel vzít nevděčnou roli drába, který nutí lidi pracovat na státním. Proklínaným zlotřilcem je v očích mnohých právě on – neboť stát s jeho příjmy a výdaji máme tendenci nevidět (přestože jeho služby denně používáme).⁴

JÁ S PRŮNĚRNOU MZDOU JDU
JAKO PTÁČEK, TRA LA' LA LA LA..

4 Stejný systém ovšem fungoval i v minulosti. Práci „pro stát“, tedy pro společné účely, mohli lidé vykonávat buď osobně, fyzicky, nebo se z této povinnosti mohli vyplatit. František Palacký v Dějinách národu českého v Čechách a v Moravě (1848, str. 184) napsal: „K velikým robotám, jako kupř. ke stavení hradův, zavázáni byli všickni sedláci vůbec... Byloť také povoleno vyplatiti se z robot zemských: ale to stávalo se pramenem nových křivd a nátiskův, poněvadž ti, kteří se nevyplatili, museli potom odbývati také za vyplatitelné.“